

Bispebreve til J. C. H. Fischer.

Supplementer.

Ved **Bjørn Kornerup.**

1.

Den, der arbejder med Udgivelse af Brevstof fra det 19. Aarhundrede, vil sikkert oftere have Lejlighed til at erfare, hvor vanskeligt det er med Vished at skaffe sig Overblik over det bevarede Materiale. Medens de ældre Samlinger i det væsentlige foreligger afsluttede, er Stoffet fra det sidste Aarhundrede endnu jævnligen splittet og findes spredt paa de mest uventede Steder. Man løber derfor stadig den Fare ikke at kunne levere en saa udtømmende og systematisk Udgave, som det kunde være ønskeligt. Ikke sjældent kan det tillige hændes, at netop Publiceringen af det indsamlede Brevstof fører til, at supplerende Materiale dukker op, som oftest skjult paa Steder i privat Eje, hvorom man ikke paa Forhaand kunde skaffe sig Viden. Dette gælder saaledes i nogen Grad den Udgave af Bispebreve til (og fra) Kultusminister J. C. H. Fischer, der er meddelt i de foregaaende Bind, idet den har givet Anledning til, at et Brev fra Fischer til Biskop H. J. Swane blev fremdraget (6. R. III, 602 f.). Som et nyt Supplement af lignende Art skal der nedenfor meddeles et Brev fra *D. G. Monrad* til Fischer. Som tidligere angivet henligger de fleste af Monrads Breve til Fischer — som naturligt er — i dennes Privatarkiv (i Rigsarkivet), men det fremgaar dog klart nok, at nogle af Brevene før Afleveringen maa være forsvundet. Blandt disse er ogsaa det nedennævnte Brev, som har fundet sin Plads i den til de Rahbekske Mindestuer knyttede Haandskriftssamling.

D. G. Monrad til J. C. H. Fischer.

Deres Excellence
Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet Fischer,
St. af D.

Nykjøbing p. F. den 20 Marts 1880.

Jeg har med Interesse læst Udkastet til den provisoriske Alterbog, som Deres Excellence har været saa venlig at sende¹. Forfatteren gjør det Indtryk paa mig, at han er [en] christelig sindet Mand med god Takt og en sund ædruelig Opfattelse. Jeg er vistnok ingenlunde enig med ham i Alt, men da det vilde blive et høist besværligt Arbejde at anføre Alt, hvori jeg ikke er enig med ham, skal jeg indskrænke mig til et Par Enkeltheder.

1) Han vil have, at Spørgsmaalet, om man har beraadt sig med Slægt og Venner, skal udelades ved Vielsen. Heri er jeg ikke enig. Ritualets Udtryk er valgt meget heldig, og betegner ikke, at man skal have Slægts og Venners Samtykke, men at det ikke maa være et Ægteskab i Smug.

2) Forslaget til »Indledning til Kristi Nadvers Sacramente« Side 35 finder jeg ikke heldigt.

3) Hvorvel jeg indrømmer, at Kollekten til 4 Adv. trænger til Omdannelse, saa tilfredsstillter Forfatterens Forslag Side 48 mig ikke, da det er holdt i en altfor stor Almindelighed og ikke fremhæver a) Johannes's Vanddaab, b) Johannes' Forhold til Kristus, hvis Skotvinge han ikke er værdig at løse, c) Kristi Præexistens som Ordet.

4) I Kollekten til Nytaarsdag S. 50 har Forfatteren Ret, naar han optager Jesus Navnet, men Uret, naar han udelader Omskjærelsen. Jesus Navnet bliver en Sandhed for os ved den aandelige Omskjærelse o: naar vi døde med

¹) Det af Sognepræsten i Øster Velling-Helstrup-Grensten Søren Christian Müller (1821—1906) udarbejdede Udkast til en ny Alterbog, tilsendt D. G. Monrad den 28. Februar 1880 (Kh. Saml. 6. R. III, 382, 604).

Kristus fra Egenkjærlighed og opstaae med ham i Kjærlighed til Gud og Næsten.

5) Til 1 S. e. h. t. Konger Sid. 51 anseer jeg det tvivlsomt, om ikke Alterbogens Kollekt er at foretrække for Forfatterens. Der er mere Malm i den første. Den Indven-
ding, at den ikke passer paa Børn og Tyende, har ikke nogen Betydning; det er en Bøn for dem, og de opbygges ved en saadan Forbøn.

6) Det Samme gjælder om Forslaget til 2 S. e. h. t. Konger Side 52. De Ugifte have godt af at høre, at de ei maa leve i Utugt.

7) Forslaget til 3 S. e. h. t. Konger Side 52 foretrækker jeg for Alterbogens;

8) det Samme gjælder om Forslaget til 7 S. e. Trinitatis Side 68;

9) ligesom ogsaa om Forslaget til 23 S. e. Trinitatis Side 77;

10) Forfatterens Kritik af Alterbogens Kollekt til 25 S. e. Trinitatis (Side 14) kan jeg ikke andet end tiltræde, men hans eget Forslag Side 78 tiltaler mig ikke; jeg savner Tanken paa den yderste Dag.

11) Forfatterens Forslag til 27 S. e. T. Side 79 tiltaler mig mere end Alterbogens Kollekt, men jeg savner Om-
talen af Forklarelsen. Lader os tro paa den forklarede Kristus, og lader os ei modstaae Guds Naade, saa vi selv bestandig mere maa forklares. — Her ere de foreslaaede nye Collekter gennemgaaede.

Deres Excellence maa tage til Takke med disse Par Bemærkninger, der, saa forekommer det mig, ville kunne give Dem en Forestilling om Arbeidets Beskaffenhed. Jeg maa iøvrigt bekjende, at jeg ikke har gjort Alterbogsagen til Gjenstand for et alvorligt Studium. At gjøre det vilde tage mig 2 à 3 Maaneder, og jeg er en gammel Mand, der har begyndt at tælle Dagene og være karrig med min Tid.

Forfatteren har meget rigtig indseet, at Alterbogssagen ikke kan afgjøres, før Perikopespørgsmaalet er løst, og

foreslaar derfor »en provisorisk Alterbog«. Jeg siger: Gud fri os for provisoriske Alterbøger og Finantslove. Hvis Forfatteren ei havde andet at sukke over i sin Præstegjerning end Alterbogen, da var han i Sandhed en lykkelig Mand. Ceterum censeo Carthaginem esse delendam¹ : Intet større kirkeligt Spørgsmaal kan løses, før der er gjort en Begyndelse til at indfri Grundlovens Løfte om en Kirke-Forfatning. Deres Excellence synes ikke at ville krandsø Deres Hoved med den Hæder at have gjort Begyndelsen dertil ved at sammenkalde Bisperne hvert andet, tredie Aar².

Jeg ønsker Koch³ alt muligt Held. Jeg antager, at Bolwig vilde have kunnet rygte Embedet med ligesaa stor Dygtighed, men indrømmer, at Ungdommen og Forfatter-Virksomheden vil berede Koch en bedre Modtagelse og saaledes lette hans Gjerning. I Vaalse er der særlige Forhold. Menigheden staar paa Oplysningens Høidepunkt. For 60 Aar siden kom et Exemplar af »Jesus og Fornuften«⁴ til Sognet og gik fra Hus til Hus. Et Par af Sognets fremragende Mænd gjorde sig til denne Læres Apostle; Skolelæreren, der var en af disse Mænds Svigersøn, støttede Bevægelsen, og endnu har ingen Præst faaet Magt med dens Efterdønning. Under Deres Excellences retfærdige Regimente kan der ikke være Tale om at afskedige Bolwig, men kun om at give ham en god Befordring, hvortil han herved paa det bedste anbefales af

Deres med udmærket Høiagtelse ærbødige og hengivne
D. G. Monrad.

¹) MS. (urigtigt): »delenlandam«.

²) Først ved kgl. Anordning af 8. Oktober 1883 oprettedes et Bispe- raad (»det kirkelige Raad«).

³) Den bekendte Kirkehistoriker, senere Provst og Sognepræst i Glostrup, Hans Ludvig Schiøderup Parelius Koch (1837—1917) udnævntes 27. Februar 1880 til Sognepræst i Brønshøj-Rødovre, Sognepræst i Vaalse Johan Conrad Bolwig (1821—93) 7. Juni s. A. til Sognepræst i Fanefjord (jvfr. Kh. Saml. 6. R. III, 379, 382).

⁴) Det af Cand. theol. Otto Horrebow (1769—1823) udgivne, kirkefjendtlige Tidsskrift »Jesus og Fornuften«, I—VI, 1796—1801.

2.

I 6. R. III, 38 ff. findes offentliggjort en Række Breve til Kultusminister J. C. H. Fischer fra Biskop, Dr. theol. C. T. Engelstoft, hvortil der som Tillæg (S. 96—98) er føjet to Breve fra Fischer til Engelstoft, hvilke fandtes blandt sidstnævntes Papirer i Rigsarkivet. Da der senere fra Landsarkivet for Fyen til Rigsarkivet er blevet overført en lille Samling Breve af samme Art, er det blevet anset for rigtigst at meddele ogsaa disse som Supplement til de tidligere udgivne Breve.

Som det var at vente, indeholder det nyligt fremkomne Brevstof paa ikke faa Punkter forklarende og udfyldende Oplysninger til Engelstofts Udtalelser. I Lighed med andre Vidnesbyrd giver ogsaa disse Breve et godt Indtryk af den Saglighed og personlige Hensyntagen, som Fischer i sin Egenskab af Kultusminister viste i Forholdet til Landets Biskopper, og desuden rummer de i en Del Tilfælde Efterretninger, som ellers kun sjældnere forekommer, nemlig om en Ministers mundtlige Forhandlinger med Kongen.

a.

Kjøbenhavn den 4de Septbr. 1875.

Deres Høiærværdighed

har viist saa megen Interesse for en heldig Besættelse af det ledige Embede i Nyborg, at jeg tør bede Dem være uleiligt med at veie de indkomne Ansøgninger¹. I tillidsfuld Forventning om, at De ikke vil nægte mig denne Bistand, har jeg ladet Dem oversende Sagens Akter.

Jo mere jeg maa mistvivle om at kunne faae nogen tilfredsstillende Lovordning gennemført i Rigsdagen af Geistlighedens Lønningsforhold², desto mere maa der være Op-

¹) Den 20. September 1875 blev det residerende Kapellani i Nyborg besat med Søren Christian Sørensen (1843—1916), siden Sognepræst ved Garnisonkirken i København. Jvfr. 6. R. III, 41.

²) Den 30. November 1875 forelagde Fischer i Landstinget et »For-

fordring til at være betænkt paa Anvendelsen af andre Midler til at afhjælpe de forhaanden værende Mangler, saa vidt det uden Lov kan lade sig gjøre. Jeg er nu bleven opmærksom paa, at der ved et Kald paa Lolland¹ er dannet et Fond af Embedets overflødige In[d]tægter, der bestyres af Stiftsøvrigheden, og over hvis Anvendelse til kirkelige Formaaler der raades af Ministeriet. Det er nu min Hensigt at oprette slige Fonds ogsaa ved andre store Embeder, der efter moden Overveielse af alle Omstændigheder kunne taale en Formindskelse i Indtægter, og derved baade vinde Midler til at afhjælpe trykkende Mangler ved det Bestaaende og til at lægge et blidt Tryk paa Rigsdagen. En Begyndelse formener jeg passende kan skee med Trane-kjær paa Langeland², og jeg vilde sætte megen Priis paa heri at vide mig i Overeensstemmelse med Deres Høiærværdighed.

Jeg har nu haft Leilighed til at tale med Kongen om Udnævnelser af Provst Thorup til Ridder³, og da H. Maj. har samtykket, skal Indstillingen snart afgaae.

Med særlig Høiagtelse

Deres ærbødige
Fischer.

b.

Kjøbenhavn den 24de Januar 1876.

Deres Høiærværdighed!

Besættelsen af Præsteembedet i Søllinge og Hellerup⁴

slag til Lov om Lønninger til Folkekirkens Embedsmænd, jvfr. Kh. Saml. 6. R. III, 41, 43, 96.

¹⁾ Vesterborg-Birket Sognekalder havde i Følge kgl. Resolution af 2. December 1857 Forpligtelse til at udrede en Afgift til »Stiftsmidlerne«, hvorved der 1875 var opsamlet Kr. 7900. Ved Embedets Nybesættelse 10. December 1875 bibeholdtes denne Forpligtelse (Kultusministeriet, 1. Ekspeditionskontor, Forestillinger 1875 Nr. 183).

²⁾ Jvfr. Kh. Saml. 6. R. III, 42, 52.

³⁾ Sognepræst i Øster Hæsinge-Hillerslev, siden i Skuldelev-Selso, Provst Carl Edvard Thorup (1818—99) blev 28. Januar 1876 udnævnt til Ridder af Dannebrog.

⁴⁾ Søllinge-Hellerup Sognekalder blev 7. Februar 1876 besat med Frederik Peter Jacob Dahl (1833—1915), siden i Kallehave.

foreligger nu, og da dette Embede paa Grund af Nabo-skabet til Ryslinge har en egen Vigtighed og Betydning, er det Ønske opstaaet hos mig, at høre Deres Høiærværdigheds Mening om de indkomne Ansøgninger. Jeg haaber derfor, at De vil tilgive mig, at jeg sender dem hermed. Saavidt jeg er istand til at skjønne, er det nødvendigt her at afvige fra Anciennetets hensynet; men derved finder jeg heller ikke Betænkelighed.

Da Sagen giver saa megen Anledning dertil, kan jeg ikke undlade at meddele Dem, at Clausen fra Ryslinge¹ besøgte mig i Onsdags. Jeg kjender ikke denne Mand, men saa vidt jeg af hans Adfærd kunde skjønne, var han i en stærkt bevæget Sindsstemning. Han forelagde mig det Spørgsmaal, om jeg dømte strengt om hans Deeltagelse i Ordinationssagen² og derfor vilde modsætte mig hans Forflyttelse til et andet Embede. I førstnævnte Henseende svarede jeg, at jeg saa meget mindre skulde dømme i Sagen, som den jo var bragt for Domstolene, men at jeg i høi Grad beklagede, at en Samling af Folkekirkens Embedsmænd havde kunnet forene sig om et sligt Brud paa den kirkelige Orden, der til alle Tider var uheldig, men dobbelt i Tider just som de nuværende. — I sidstnævnte Henseende gjorde jeg ham opmærksom paa, at jeg paa ingen Maade kunde afgjøre Sagen, men, saa vidt jeg i Øieblikket kunde skjønne, vilde hiin Begivenhed ikke være nogen ubetinget Hindring i mine Øine. Han forlod mig uden nærmere Forklaring.

Med forbindtligst Hilsen forbliver jeg Deres med sand Høiagtelse forbundne

Fischer.

¹) Sognepræst i Ryslinge, siden i Vonsild-Dalby, Johannes Clausen (1832—1908). Jvfr. 6. R. III, 45.

²) Deltagelse i Ordinationen den 30. Juli 1874 af Frimenighedspræst Cornelius Appel (1821—1901) i Askov. Jvfr. 6. R. III, 603—4 og Fra Ribe Amt IX, II, 72 ff.

c.

Kjøbenhavn den 11te Marts 1876.

Deres Høiærværdighed!

De to Præstekald ved Odense, Paarup og Brændekilde, have vakt et vist Røre her, idet Menighederne have henvendt sig til Kongen med meget indstændige Bønner om, at de dog nu engang, efter at de i mange Aar have haft udlevede og uduelige Præster¹, maatte faae unge Mænd, der vare istand til at lede de aandelige Bevægelser i Sognene. De forlangte derfor Veber og Balslev². Kongen laante Øre hertil og overrakte mig endogsaa selv Andragenderne. Men jeg sagde Kongen, hvad jeg alt havde sagt Deputationerne, da de besøgte mig, at jeg ikke turde tilraade, hvad der her forlangtes. Der kom da et Slags Overenskomst istand, og jeg beder om Tilladelse til at gjøre Dem bekendt dermed til Sagens rette Forstaaelse.

Det vedtoges nemlig paa mit Forslag, at de to Kapellaner skulde opgives, men at paa den anden Side ogsaa de sædvanlige Anciennetets-Hensyn her skulde vige, og at der skulde søges et Par Mænd ved de 40, hvis Dygtighed i Kirkens Tjeneste kunde retfærdiggjøre Valget i og for sig. Valget til Paarup er Deres Høiærværdighed bekendt³; til Brændekilde har jeg bestemt at indstille Dr. Rørdam i Kornerup⁴, som jeg haaber, at Kongen ikke vil

¹) I Paarup havde 1825—57 Konsistorialraad Nicolai Brummer (1775—1857) og 1858—75 Andreas Winding (1802—75); i Brændekilde-Bellinge 1838—55 Niels Johnsen Struer (1797—1874), siden i Vissenbjerg, derpaa 1855—75 Frederik Christian Fritz (1798—1875) været Præster. Jvfr. 6. R. III, 46—7.

²) Personel Kapellan i Paarup, siden Sognepræst i Haslev-Frerslev, Provst Matthias Weber (1850—1933) og personel Kapellan i Brændekilde-Bellinge, siden Biskop over Fyens Stift, Lauritz Nicolai Balslev (1845—1923).

³) Til Paarup udnævntes 3. Marts 1876 Rasmus Lauritz Balslev (1833—96), hidtil Sognepræst i Egenese.

⁴) Til Brændekilde-Bellinge udnævntes 17. Marts 1876 Kirkehistorikeren, Sognepræst i Kornerup-Svogerslev, Dr. phil. Holger Frederik Rørdam (1830—1913), siden i Kongens Lyngby.

have noget imod. Jeg vil haabe, at dette Kompromis og Maaden, hvorpaa det er og kan ventes udført, maa være til Deres Høiærværdigheds og Menighedernes Tilfredshed.

Med sand Høiagtelse

Deres ærbødige
Fischer.

d.

Kjøbenhavn den 4de Februar 1877.

Deres Høiærværdighed!

Alt hvad De har skrevet om i Deres meget velkomne Brev af 25de Jan.¹ skal blive erindret. Jeg tillader mig særligt at nævne det fra Tranekjær indbetalte Beløb, som jeg vil anbefale at frugtbargjøre paa en saadan Maade, at det kan blive disponibelt med kort Varsel. Jeg imødeser herpaa det Svar, at det var bedre at anvende det strax, og indrømmer fuldtud, at der er Trang nok dertil; men det er sikkert ikke undgaaet Deres Høiærværdigheds Opmærksomhed, at Folkethingets Fleertal har besluttet disse Midlers Inddragelse i Statskassen². Jeg har modsat mig, og i Landstinget er dette erklæret for et af de aldeles uantagelige Punkter i Finantslovforslaget³. Der er altsaa ikke Tale om Eftergivenhed, men nu midt under hidsige Overveielser at raade over Beløbene vilde jeg ikke finde passende; og jeg føler mig forvisset om, at Deres Høiærværdighed giver mig Medhold.

Pastor Lakier skal jeg tilvisse ikke glemme, men han er meget sparsom med at søge. Nu er f. Ex. Vammeløv og Hemmershøi ledigt, og det er et stort Embede; men

¹) 6. R. III, 51—3.

²) Under Behandlingen af Finantslovforslaget for 1877—78, jvfr. Rigsdagstidende, Forhandlinger paa Folkethinget 1876—77, Sp. 1469—71, 1488—89 (Fischer), 1519—23, 1534—38, 1561—63, 2322, 3658—9, 3687, 3728.

³) Rigsdagstidende, Forhandlinger paa Landstinget 1876—77, Sp. 665—6, 693—5, jvfr. Sp. 949—55.

blandt Ansøgerne finder jeg ikke L. Ellers vilde jeg upaatvivlelig have indstillet ham¹. — — —

Jeg har igjen gennemseet Ansøgningerne og skal nu tilføie, at jeg for at imødekomme Ønsket om hans snarlige Befordring skal lade Spørgsmaalet om dette Embedes Besættelse henligge et Par Dage, for det Tilfælde, at L. endnu vil søge det.

Med særlig Høiagtelse

Deres meget forbundne
Fischer.

e.

Kjøbenhavn den 22de Februar 1877.

Deres Høiærværdighed!

For en halv Snees Dage siden tillod jeg mig at foreslaae i en Skrivelse til Dem, at Lakier skulde blive Præst i Vemmeløv. Jeg havde nemlig just Ansøgningerne liggende for mig om dette Kald og saae, at jeg kunde indstille ham til det uden at træde Nogen for nær, og derved fik jeg da Leilighed til at imødekomme et Ønske om hans Befordring, der var udtalt i Deres Høiærværdigheds sidste velkomne Skrivelse. Maaskee har De ikke fundet det rigtigt at gjøre Noget i Sagen og det er maaskee ogsaa det Rette, at der Intet skeer; men tillad mig at bede Dem blot med to Linier at meddele mig, om jeg skal gjøre Hs. Maj. Forslag til Besættelsen af Vemmeløv uden at vente Ansøgning fra Lakier, eller om jeg kan imødesee en saadan.

Med Høiagtelse

Deres ærbødige
Fischer.

¹) Sognepræst i Langaa-Øksendrup Carl Ludvig Friis Lakier (1822—86) blev først 8. Juli 1882 forflyttet til Alsted-Fjenneslev. Til Vemmeløv-Hemmesvej, der var ledigt efter Dr. theol. Wilhelm Rothe (1800—78), blev 8. Marts 1877 kaldet Sognepræst i Sjelle-Skørring Gabriel Thomas Skat Rørdam Heiberg (1832—1917), siden Provst og Andenpræst ved Roskilde Domkirke. Jvfr. 6. R. III, 54.

f.

Kjøbenhavn den 5te Mai 1877.

Deres Høiærværdighed

modtage min varme Tak for de Yttringer, hvormed De har indledet Deres velkomne Skrivelse af 2den ds.¹ Jeg beklager, at jeg ikke modtog den nogle Dage tidligere; thi et Par Dage før var en Deputation hos mig, der saa indtrængende anbefalede mig at befordre Picker til det omtalte Embede, at jeg, da han var den nærmest kvalificerede, gav dem strax Løfte om at foreslaae Kongen at udnævne ham, hvilket er skeet. Det skal imidlertid være mig kjært at kunne imødekomme Deres Ønske ved en anden mødende Leilighed. En saadan vil vist ikke lade vente paa sig; thi min Fortegnelse over de ledige Præstekald indtil 1ste Mai udviser, at i de 4 Maaneder er der opslaaet 55 Embeder som ledige, og ikke faa ere allerede blevne ledige efter den Tid.

Hvad De bemærker om de hidsige Grundtvigianere tiltræder jeg fuldtud, og der er tilvisse al Anledning til just nu at bringe dette paa Omtale, da Holm ved Thisted har prostitueret sig saa grundigt². Provst Rohde³ har besøgt mig idag og fortalt mig, at H. alt paa Overreisen til sit Embede, hvor han tilfældig traf R., erklærede for denne, at nu maatte man stikke Fanen ud. Det har han ogsaa holdt med fanatisk Iver, uden at faae sin Menighed med. Det var Modsigelse i Anledning af politiske Udtalelser

¹) 6. R. III, 56—7. Talen er om Besættelse af det ved kgl. Resolution af 12. Maj 1877 oprettede Sognekald Brylle, hvortil s. D. udnævntes Carl Edvard Picker (1845—78).

²) Sognepræst i Skjoldborg-Kallerup siden 1876 Sophus Holm blev 30. April 1877 suspenderet fra sit Embede for Udtalelser i en Prædiken om Kongen og Statsforfatningen. Ved Højesteretsdom af 25. April 1878 blev han dog frifundet paa Grund af Utilregnelighed, men 14. Juni s. A. afskediget. Jvfr. 6. R. II, 598; III, 61.

³) Sognepræst i Thisted-Tilsted, Provst Nicolai Vilhelm Rohde (1824—92).

uden for Kirken, der bragte ham saaledes i Harnisk, at han lovede at tale reent ud næste Søndag, og han har holdt Ord, saa han formodentlig vil komme i Forbedringshuset. Til Sindssyge er der ikke Spor hos ham for Tiden.

Jeg har nu bestemt at nedlægge en allerunderdanigst Forestilling om Anvendelsen af de Midler, der ere afdragne i de store Præsteembeders Indtægter, og jeg skal da ikke glemme den anbefalede Præst¹.

Med Høiagtelse

Deres ærbødige
Fischer.

g.

Kjøbenhavn den 21. Septbr. 1877.

Deres Høiærværdighed!

Enkelte Embedsbesættelser kunne ved de tilstedeværende Forhold gjøre stærkt Krav paa Opmærksomhed og foraarsage piinlige Tvivl. Dette har fundet Anvendelse i den seneste Tid med Hensyn til Nørrelyndelse². Menighederne have nemlig overrakt Kongen en Adresse fra begge Sogne, hvori de klage over den Opløsningstilstand, i hvilken de ere geraadede, og, som en Deputation forestillede Sagen for mig, ved den sidste Præsts Skyld. De bede nu om en Præst, der er istand til at samle Menighederne igjen, og som en saadan nævne de Clausen i Ryslinge. Jeg har forhandlet derom med Hs. Maj., hvis Opmærksomhed Sagen havde tildraget sig, og modstræbende er det da blevet besluttet at beskikke Clausen. Saaledes er det gaaet til, og jeg meddeler dette for at sætte Deres Høiærværdighed ind i Sagen.

Med særlig Høiagtelse
Fischer.

¹) Formentlig Sognepræst i Uggerslev-Nørre Højrup Niels Sehested (1814—99), jvfr. Kh. Saml. 6. R. III, 52.

²) Den 24. September 1877 blev den S. 486 nævnte Johannes Clausen kaldet til Nørre Lyndelse-Højby efter Benedict Gudmundsen Scheving (1807—77).

h.

Kjøbenhavn d. 2. Februar 1878.

Deres Høiærværdighed!

Just som Posten bragte Deres Brev, for hvilket jeg er Dem meget forbunden, besøgte de to omtalte Deputationer mig, efter at de havde haft Audients hos Hs. Majestæt. De androge meget ivrigt paa at faae deres Ønsker opfyldte og støttedes af den medfølgende N. Andersen¹. Saa snart jeg faaer Leilighed dertil, skal jeg tale med Kongen derom, og, hvis der er nogen Mulighed derfor, opfylde de af Deputationerne udtalte Ønsker. Dobbelt kjært skal det være mig

Saa vidt kom jeg den 2den Febr. og idag skrive vi den 18de. I Mellemtiden har min Tid været optaget i høi Grad, og jeg har først i Lørdags haft Leilighed til at tale med Kongen om den berørte Sag. Han samtykkede i, at Jespersen beskikkedes til Kjærteminde², hvorimod jeg af Hensyn til, at Ansøgningerne om Allerup maaskee endnu ikke alle foreligge, maatte tage Forbehold med Hensyn til dette³. Meget kjært skal det være mig, om jeg kan foreslaae Kongen at beskikke Deres Hr. Søn, som har besøgt mig idag⁴.

¹) Gaardfæster Niels Andersen (1826—1907), Folketingsmand for Odense Amts 2. Kreds 1877—95.

²) Den 23. Februar 1878 udnævntes personel Kapellan i Kjærteminde-Drigstrup Theodor Henrik Bloch Jespersen (1848—1927) til Sognepræst sst., siden i Brahetrolleborg-Krarup.

³) Til Allerup-Davinde udnævntes først 7. Marts 1878 Andreas Christian Ludvig Grove Rasmussen (1836—1904), siden Sognepræst ved St. Hans Kirke i Odense.

⁴) Dавærende residerende Kapellan i Vissenbjerg Frants Daniel Thorning Engelstoft (1844—1914), der 19. Maj 1880 blev Sognepræst i Ørum-Ginnerup, siden i Vesterborg-Birket. Jvfr. 6. R. III (se Registeret).

Folkethingsmand G. Petersen¹ har overleveret mig hoslagte Optegnelser af to Konfirmandinder, Petrine Clausen og Petrine Thomsen, om Pastor Moes Konfirmandunderviisning². De forekommer mig at bære Vidnesbyrd om et i høi Grad uhyggeligt Forhold og om en saadan Taktløshed hos Hr. Moe, at jeg ikke kan undlade at anbefale Sagen til Deres Høiærværdigheds særlige Opmærksomhed.

Med udmærket Høiagtelse
Fischer.

i.

Kjøbenhavn d. 11. Mai 1878.

Deres Høiærværdighed

modtage først mange Undskyldninger, fordi jeg altfor længe har ladet vente paa Svar, efter at jeg har modtaget Deres sidste ærede Skrivelse³, for hvilken jeg er meget taknemlig.

Først tillader jeg mig at berøre en Sag, der har været mig meget ubehagelig, fordi det ikke blev mig muligt at opfylde et udtalt Ønske, nemlig Besættelsen af Allerup og Davinde⁴. Jeg har nøie og længe overveiet, om jeg turde gjøre det, jeg helst ønskede, og da Kongen havde modtaget Deputationen og henviist den til mig, foredrog jeg ham Sagen, inden jeg nedlagde Forestilling. Men Kongens Beslutning var: »nei, det maa De ikke gjøre hverken for Biskoppens eller Deres egen Skyld«. Med Hensyn til den valgte Kandidat skal jeg oplyse, at det foredroges mig, at hvis man ikke paa Grund af hans Ungdom og Examens-

¹) Folketingsmanden for Svendborg Amts 6. Valgkreds 1872—80, Redaktør Gottlieb Petersen var bekendt for sit bitre, fanatiske Sindelag (H. Wulff, Den danske Rigsdag S. 265—6).

²) Jvfr. 6. R. III, 71—2, 77—8. Otto Fritz Moe (1846—1931) var 1875—79 Kapellan i Tved, siden Sognepræst i Bjert.

³) Formentlig Brev af 6. April 1878 (6. R. III, 71—4).

⁴) Jvfr. S. 492.

characteren kunde faae den, man helst ønskede, vilde Grove-Ras. være Sognet meget velkommen.

For de Vink, Deres Høiærværdighed giver mig om forskellige Personligheder, er jeg Dem meget taknemlig, men jeg maa her fremhæve, hvad der ogsaa vil fremgaae af det nylig udgaaede Circulaire¹, at naar de smaa Embeder skulle besættes, er det ofte umuligt at øve skarp Kritik. Eet fast Kapellanie er nedlagt og et andet maa nu vist gaae samme Vei, fordi ingen søger derom. Saaledes er det da ogsaa gaaet til, at Lindberg i Viby er befordret til Hodde i Ribe Stift². Der var faa Ansøgere, Menigheden bad om Lindberg, Deres Høiærværdighed ønskede (troer jeg nok) at blive fri for ham, og saa er han da befordret, skjøndt jeg er meget i Tvivl om det rigtige deri saa vel som om Betydningen, det her givne Exempel kan have.

Allerede forud var det betænkeligt at understøtte Sehested³ af »Stiftsmidlerne«, efter at en Grændse for Embedernes Størrelse er opstillet som Betingelse, kan det vel slet ikke skee. Men der vil være rigelig Anvendelse for de tilstedeværende Midler til at understøtte Embeder under 2400 Kr., hvoraf vi have mange. Og at en Mand har ødelagt sine Pengeforhold er jo desuden en tvivlsom Adkomst til Understøttelse, et for lille Embede derimod en utvivlsom.

Med forbindtligst Hilsen og udmærket Høiagtelse

Deres taknemlige

Fischer.

¹) Cirkulære af 25. April 1878 til Biskopperne om i deres Paategninger paa Præsters Ansøgninger om Forflyttelse at opgive den gamle Regel om, at ingen bør befordres før efter 6—8 Aars Forløb, da Forholdene ved Præstekalds Besættelse i de sidste 2—3 Aar er blevet saa stærkt forandrede (Kultusministeriet, 1. Ekspeditionskontor, Brevbog 1878 Nr. 1090 a. Ikke i den trykte Reskriptsamling).

²) Personel Kapellan i Viby Jørgen Emil Lindberg (1846—82) var 10. Maj 1878 blevet Sognepræst i Hodde-Tistrup. Jvfr. 6. R. III, 70, 72, 76.

³) Sognepræst i Uggerslev-Nørre Højrup Niels Sehested. Jvfr. 6. R. III (se Registeret) og foran S. 491.

j.

Kjøbenhavn d. 19. Juli 1878.

Deres Høiærværdighed

beder jeg modtage min Tak for Afgjørelsen af den kjedelige Sag med Kapellan Moe¹. Han maa være meget taktløs og give sin Mund frit Løb efter Stemninger; den alvorlige Paamindelse, han nu har faaet, vil derfor kunne bidrage til at rette de nævnte slemme Feil, der ellers maae ødelægge hans Stilling. Jeg glæder mig over nu at have Lov til at glemme den Begivenhed.

Fyens Stift har atter to store Embeder ledige, ved hvilke der vel nok kan blive Spørgsmaal om at tage Noget fra, skjøndt det ikke er sandsynligt, at det vil faae Anvendelse i Stiftet. De »afklippede« Midler ville naturligviis komme de smaa jyske Embeder tilgode med enkelte Undtagelser; men er der i Virkeligheden Grund til at beklage, at der ikke kan gaaes videre, at f. Ex. Sehested ikke kan komme i Betragtning? Thi hans Embede er jo dog ikke mindre, end at Mange komme vel ud af det [med] ringere Indtægter, end han har, saa at han maa være en daarlig Huusholder, naar han kan være saa stærkt trykket.

Provsteretten i Fyen har draget en lignende efter sig i Jylland, idet det har viist sig rigtigt, at den samme Høiskoleelev har prædikeret ogsaa der².

De to Kapeller³ skulle nok blive erindrede. Vor Tid vil staae i Historien som kirkebyggende. Ingensinde før har

¹) Jvfr. S. 493.

²) Jvfr. Kh. Saml. 6. R. III, 75. — Ved Skrivelse af 24. December 1878 bifaldt Ministeriet, at den mod Sognepræsten i Malt-Folding Terkildsen indledte Provsteretssag for at have ladet en dertil ukvalificeret Person ved Navn [Andreas] Bekker prædike fra Prædikestolen bortfaldt, mod at han udrede en Mulkt paa Kr. 80 (Kultusministeriet, 1. Ekspeditionskontor, Brevbog 1878 Nr. 3310). — Jens Kristian Terkildsen (1825—1904) var Sognepræst i Malt 1871—81, siden i Hedensted-Store Dalby.

³) Formentlig to Kapeller i Humble Sogn, jvfr. Kh. Saml. 6. R. III, 53.

Kjøbenhavn bygget Kirker som nu. Matthæus-Kirken bliver vist færdig til Efteraaret — den tredie i Løbet af godt 2 Aar. Til Efteraaret vil ogsaa den gjenopførte Frue Kirke i Aalborg være færdig. Af Ribe Domkirke er en Restauration paatrængende nødvendig, og i mindre Grad gjelder dette om Ringsted Kirke¹.

Med særlig Høiagtelse

Deres hengivne
Fischer.

k.

Kjøbenhavn d. 21. Febr. 1879.

Deres Høiærværdighed!

Maa jeg bede om Tilgivelse for, at jeg alt for længe har ladet Deres meget ærede Skrivelser ubesvarede. I Mellemtiden have Begivenhederne besvaret adskillige af de Spørgsmaal, De har været saa god at berøre f. Ex. Opslaget af Oure og Veistrup², der just var skeet Dagen forud, eller Pichers Enkes Naadensaar, der ogsaa er afgjort³. For Sehested har jeg gjort, hvad der stod i min Magt, ved at indrømme ham et Beløb paa Konto § 21. II. 3, der var blevet ledigt, skjøndt min Ret til at tilstaae ham det ikke er hævet over al Tvivl. Han har nylig søgt Lille-Heddinge⁴, som han søger ethvert stort Embede og med samme Udfald.

Etatsraad Koch⁵ har talt til mig om at skaffe Statstilskud blandt Andet til Overflytning af den berømte ud-

¹) Ribe Domkirke underkastedes en gennemgribende Restauration 1883—1904, Ringsted Kirke 1901—09.

²) Til Sognepræst i Oure-Vejstrup udnævntes 9. April 1879 Harald Georg Saabye (1838—1919), siden i Toreby.

³) Om C. E. Picker jvfr. S. 490; om hans Enkes Naadensaar 6. R. III, 83.

⁴) Til Lille Hedinge udnævntes 21. Februar 1879 Hans Jacob Hørning (1818—91).

⁵) Etatsraad, siden Konferensraad, Johan George Christopher Frederik Koch (1827—1914) var Borgmester i Odense 1877—1897 (H. St. Holbeck, Odense Bys Historie S. 302—14).

skaarne Altertavle til St. Knuds Kirke¹. Jeg har imidlertid gjort Indsigelse paa Grund af den Samtale, jeg ved den nævnte Kirkes Indvielse havde med Deres Høiærværdighed, af hvilken det fremgik, at De ansaae det for meget tvivlsomt, om Altertavlen ret vilde tage sig ud i St. Knuds Chor og i hvert Fald meget vilde foretrække en Christus som den i Frue Kirke.

Tilstanden i Storeheddinge har været meget bedrøvelig; thi Misstemningen imellem Præst og Kapellan var offentlig og vakte Forargelse². Bagger var hos mig og bad mig, medens Taarerne løb ned af hans Kind, at skaffe ham bort fra sin Stilling, men uden at han med et Ord anklagede Glahn; denne besøgte mig og anklagede B. i tre Qvarter, uden at jeg dog fandt een eneste virkelig Anklage. Saa endte han med at ville have sin Søn (to Aars Kand. med haud.)³ til Baggers Eftermand. Det har jeg bestemt modsat mig, og jeg er derfor saa meget mere tilbøielig til at dele Deres Anskuelse om Ønskeligheden af en Revision af Reglementet, hvilket dog Martensen ikke har Lyst til. De kjender Bagger, og jeg troer derfor, at det kan interessere Dem at høre, at efter Provst Rohdes Meddelelser ere Skjoldborg-Kallerup Menigheder rigtig glade ved deres nye Præst⁴.

Med særlig Høiagtelse

Deres hengivne
Fischer.

¹) Den her nævnte Altertavle overflyttedes dog 1885 fra Vor Frue Kirke til St. Hans Kirke. Jvfr. Francis Beckett, Altertavler i Danmark fra den senere Middelalder S. 96—116.

²) Sognepræst i Store Hedinge, Stiftsprovst Hans Egede Glahn (1814—98); Kapellan pro loco sst. Frederik Vilhelm Bagger (1846—1936) blev 4. Oktober 1878 udnævnt til Sognepræst i Skjoldborg-Kallerup, siden i Klim-Torup-Vust. Om Stiftsprovst Glahn se P. B. Grandjean, Familien Glahns Slægtbog, 1907, S. 55—7.

³) Cand. theol. Otto Valdemar Glahn (1847—1908), siden Provst og Sognepræst paa Frederiksberg (jvfr. P. B. Grandjean, anf. Skrift S. 82—3).

⁴) Den ovennævnte F. V. Bagger. Om Provst Rohde jvfr. S. 490.